

Bosna: Sarajevski Izgubljeni Tomovi

Author: [Sanela Hajdarhodzic](#)

Bivsi kustos sarajevske biblioteke otkriva kako su knjige spasene od bombardovanja da bi, tek, kasnije nestale zbog pljacke i nemara vlasti.

Usamljeni violoncelista koji svira usred rusevina stare Gradske vecnice jedna je od nezaboravnih slika iz perioda opsade Sarajeva. U zgradi se nalazila Nacionalna i univerzitetska biblioteka, jedna od najvećih na Balkanu, sa preko dva miliona knjiga i rukopisa.

Posle cetiri meseca bombardovanja i snajperske vatre, 25. avgusta 1992. godine, zgrada je najzad nestala u plamenu sto je predstavljalo snazan simbol - pokusaj da se izbrise citava istorija. Gotovo deset godina kasnije, bivsi zamenik direktora biblioteke otkrio je da je veliki deo kolekcije spasen, uprkos preko 200 projektila koji su pogodili gradjevinu iz doba Habsburga, da bi nestao tek kasnije u pljackama i zbog nemara zvanicnih vlasti.

U svom prvom intervjuu posle zavrsetka rata, Dusko Toholj, koji 45 godina radio kao bibliotekar, opisuje kako je poceo da pravi planove za evakuaciju knjiznog fonda u trenutku kada se pocetkom 1992. ucinilo da je rat neizbezan. Nakon sto je sukob izbio u aprilu 1992. godine, pokrenuta je operacija pod sifrovanom imenom "Rokada" u koju su bili ukljuceni sam Toholj, njegov sin Ognjen, jos nekoliko radnika biblioteke i pripadnika takozvane "Umetnicke brigade" bosanske vojske.

Knjige i rukopisi neprocenjive vrednosti - ukljucujuci zbirku dela iz otomanskog perioda "Bosniaca" i zlatom ukoricene primerke Kurana - zapevaceni su u metalnim kutijama i prebaceni u podrumске prostorije biblioteke dok su njihovo mesto na visim spratovima zauzeli katalozi, arhive dnevnih listova i manje vredne knjige. Dok je operacija bila u toku, na zgradu biblioteke svakodnevno je otvarana vatra iz snajpera i artiljerijskog oruzja, ukljucujuci zapaljive bombe, ali su vatrogasci uspevali da ugase vatru svakoga dana do 25. avgusta kada je ogromna granata izazvala pozar koji se nije mogao savladati.

Dok su vatrogasci, zaposleni i susedi prkosili snajperskoj vatri u poslednjem ocajnickom pokusaju da spasu sto je moguće vise knjiga, malo ko je znao sta se nalazi u metalnim kutijama. Nakon sto je pozar utihnuo ujutro 26. avgusta, Toholj i njegovi pomocnici su uklonili kutije iz rusevina u kojima je jos uvek tinjala vatra. "Dok smo uklanjali knjige, na radiju smo culi da su sve knjige unistene," kaze on. "Trebalo nam je 43 dana da ih sve izmestimo." Kada je Toholj najzad uspeo da prebroji spasene knjige, shvatio je da je nekih 1,2 miliona primeraka spaseno.

Medjutim, evakuacija iz razrusene zgrade Gradske vecnice oznacila je pocetak novih iskusenja. Iz bezbednosnih razloga, knjige su premestane sa jednog mesta na drugo, mada u Sarajevu pod opsadom nije nigde bilo istinski sigurnog mesta. Nihad Cengic, restaurator knjiga i pripadnik "Umetnicke brigade" bosanske vojske, koji je ucestvovao u operaciji spasavanja, priseca se da su knjige najpre odnete u privatni podrum u centru Sarajeva, ali su ubrzo vojne vlasti naredile da se te podrumске prostorije isprazne.

Odatle su prebacene u neke hodnike vatrogasnog doma, ali se pokazalo da je prostor neodgovarajuci, te su opet premestene, ovoga puta u podrum sarajevskog okruznog suda. Prozori zgrade suda su vec bili unisteni artiljerijskom i snajperskom vatom, kaze Cengic, a blato i voda su punili podrumске prostorije. Stoga su knjige opet izmestene u Bosanski kulturni centar, gde se neki primerci jos uvek nalaze.

Svaki put kada su knjige premestane, njihov broj se smanjivao, tvrdi Toholj. Provalnici su upali u jedno od sklonista i opljackali neke knjige. Posto zvanicno nisu postojale, niko nije preuzeo odgovornost za njih. "Cak su nas neki ljudi izbacili iz jednog starog atomskog sklonista tvrdeci da im je prostor potreban za nesto drugo", dodaje Toholj. Danas se Nacionalna i univerzitetska biblioteka nalazi u bivsoj kasarni "Marsal Tito", ciji je jedan deo je postao univerzitetska zgrada. Biblioteka broji oko 600.000 knjiga, od kojih je vecina

poklonjena biblioteci posle okoncanja rata. Direktor Enes Kujundzic je dugo negirao istinitost price o operaciji "Rokada". "Direktor sam od 1994. godine. Nas katalog je izgoreo i niko ne zna koliko je knjiga uopste bilo", izjavio je za IWPR. Ostali radnici biblioteke nisu zeleli da prokomentarisu sudbinu prethodne zbirke, ali su neki od njih nezvanicno rekli da im je posle Kujundzicevog dolaska zabranjeno da daju izjave u javnosti. Oficijelna amnezija je zahvatila i Ministarstvo kulture koje, takodje, negira da ima bilo kakva saznanja o spasenim knjigama.

Sada kad je prica o knjigama pocela da kruzi gradom, cini se da Kujundzic menja misljenje. Mada je prvobitno tvrdio da su hiljade tomova jos uvek uskladistenih u vlaznim prostorijama Bosanskog kulturnog centra bezvredne, sada kaze da se planira njihovo izmestanje u novu zgradu Nacionalne biblioteke. Takodje se zalaze za obnovu zgrade stare Gradske vecnice kako bi se knjige mogle vratiti tamo gde su i bile.

Toholj, koji je sada u penziji, jos uvek voli da proseta duz obala reke Miljacke i da zuri u unistenu zgradu Gradske vecnice. "Ponekad pomislim da nam iskustvo govori kako se dobre stvari ne mogu raditi u losim vremenima", kaze on. "Ipak, mislim da bi svaki posten covек to uradio. U svakom slucaju, knjige su - kao deca - dragocene i treba ih po svaku cenu sacuvati."

Sanela Hajdarhodzic je slobodni novinar iz Sarajeva.

Location: [Balkans](#)
[Macedonia](#)
[Albania](#)
[Serbia](#)

Source URL: <https://iwpr.net/sr/global-voices/bosna-sarajevski-izgubljeni-tomovi>